

ŞAĞIRDLƏRDƏ ÖZÜNÜQIYMƏTLƏNDİRMƏ BACARIQLARININ FORMALAŞDIRILMASI MEXANİZMİ

Arzu Nemət qızı Baxşəliyeva
ADU
arzubaxselyeva555@mail.ru

Xülasə

Təlim prosesinin səmərəliliyinin artırılmasında, şagird nailiyyətinin monitorinqində özünüqiymətləndirmənin roluna xüsusi diqqət yetirilir. Effektiv əks əlaqənin əsas prinsipləri üzə çıxarılır və təhlil edilir. Təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi problemi bu gün təkcə ölkəmiz üçün deyil, bütün dünya üçün aktualdır. Bu problemin həlli, ilk növbədə, təhsilin məzmununun müasirləşdirilməsi, tədris prosesinin təşkilinin ən optimal yollarının və texnologiyalarının axtarışı, təhsilin təklif olunan məqsədləri və gözlənilən nəticələrinin yenidən nəzərdən keçirilməsi ilə bağlıdır. Nəticə kimi prosesin qiymətləndirilməsi yalnız təlimin effektivlik dərəcəsinin qiymətləndirilməsini deyil, həm də şagirdlərin güclü və zəif tərəflərini müəyyən etməyə kömək etmək üçün hazırlanmış özünüqiymətləndirməni əhatə edir. Özünüqiymətləndirmə - müasir təlim prosesinin əsas hissəsidir. Elmi ədəbiyyatda özünüqiymətləndirməyə maraq öyrətmə və öyrənmə konsepsiyasındakı dəyişikliklərlə şərtlənir. Təhsilalanlarda özünüqiymətləndirmə vərdişlərinin formalaşdırılması çox mürəkkəb proses olsa da, sadədən mürəkkəbə doğru tətbiq olunan bu mexanizm mərhələlərlə həyata keçirilərsə, qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq olar. Özünüqiymətləndirməni uğurla aparmaq üçün müəllim bu qiymətləndirmə metodunda kifayət qədər səriştəli olmalı, onun təşkilinə dair tələbləri bilməlidir. Müəllimlərin özünüqiymətləndirmə üzrə dərin biliklərə malik olması üçün metodiki tövsiyələr hazırlanmalı, xüsusən də dərsliklər toplusunun mühüm tərkib hissəsi olan metodiki materiallara geniş yer ayrılmalıdır. Eyni zamanda, şagirdlərə özünüqiymətləndirmə öyrədilməli və bu, təlim prosesinin mühüm hissəsinə çevrilməlidir.

Açar sözlər: özünüqiymətləndirmə, proses, mexanizm, səriştə, formativ və summativ qiymətləndirmə üsulları.

Summary

Special attention is paid to the role of self-evaluation in increasing the efficiency of the training process and monitoring student achievement. The basic principles of effective feedback are revealed and analyzed. Today, the problem of improving the quality of education is relevant not only for our country, but for the whole world. The solution to this problem is primarily related to the modernization of the content of education, the search for the most optimal ways and technologies of organizing the educational process, and the revision of the proposed goals and expected results of education. As an outcome, process evaluation includes not only the evaluation of the degree of effectiveness of the training, but also self-assessment designed to help students identify their strengths and weaknesses. Self-assessment is a key part of the modern learning process. Interest in self-assessment in the scientific literature is conditioned by changes in the concept of teaching and learning. Although the formation of self-evaluation habits in students is a very complex process, the goal can be achieved if this mechanism, which is applied from simple to complex, is implemented in stages. In order to successfully conduct self-assessment, the teacher must be competent enough in this assessment method and must know the requirements for its organization. In order for teachers to have in-depth knowledge of self-evaluation, methodological recommendations should be prepared, especially methodological materials, which are an important component of the textbook collection, should be given ample space. At the same time, students should be taught self-assessment and become an important part of the learning process.

Key words: self-assessment, process, mechanism, competence, formative and summative assessment methods.

Özünüqiymətləndirmə şagirdlərin təlim nəticələrinin və nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsində istifadə olunacaq standart və meyarların müəyyən edilməsi, habelə bu meyarlara nail olma dərəcəsinin

qiymətləndirilməsidir. “Özünüqiymətləndirmə” termini geniş spektrli fəaliyyətləri təsvir etmək üçün istifadə olunur. Şagirdlərin özünüqiymətləndirmə prosesinə cəlb edilməsində əsas məqsəd daha yüksək nailiyyətlərin əldə edilməsinə və özünütənzimləmə bacarıqlarının inkişafına kömək etməkdir. Sən dövr bu istiqamətdə aparılan tədqiqatlar göstərir ki, özünütənzimləmə və nailiyyət bir-biri ilə əlaqəlidir. Özünüqiymətləndirmə özünütənzimləmənin mühüm elementidir, çünki o, məqsəd və vəzifələrin dərk edilməsini və onlara doğru irəliləyişin yoxlanılmasını nəzərdə tutur. Özünə hörmət nəticəsində özünütənzimləmə və nailiyyətlər yüksələ bilər. Özünütənzimləmə üç əsas aspekti özündə ehtiva edir:

- məzmunun başa düşülmə səviyyəsinin qiymətləndirilməsi;
- tapşırığın, icra olunan fəaliyyətin və ya layihənin nəticə və məqsədlərinə nail olunmasının qiymətləndirilməsi;
- şagirdin özünü inkişaf etdirmək məqsədilə özünü qiymətləndirməsi (2, səh. 307–377).

B.Kram qeyd edir ki, əgər təhsilalanların özünüqiymətləndirmə təcrübəsi yoxdursa, onlara qiymətləndirmə bacarıqlarının aşılması üçün atılmalı olan ilk addım konkret təlim proqramının hazırlanması olmalıdır (1, səh. 21-34). Heç vaxt qiymətləndirmədə iştirak etməyən təcrübəsiz şagirddən bu barədə müstəqil və məntiqli mühakimə yürütməsini gözləyə bilmərik. Bu bacarıq yüksək səviyyədə təhlil və qiymətləndirmə tələb edən bir fəaliyyət olduğundan, şagirdlərin öz fəaliyyətlərini qiymətləndirməyə alışması uzun müddət tələb edə bilər. Özünüqiymətləndirmənin effektiv olması üçün şagirdlər ilk növbədə konsepsiya ilə yaxından tanış olmalıdırlar. Çünki özünüqiymətləndirmə insanın öyrənməsini dərinləşdirmək və nəticələri təkmilləşdirmək üçün öyrənmə proseslərini izləmək aktıdır. H.Andredi özünüqiymətləndirmənin xüsusi tipologiyasını təklif etmişdir: *proseslər, öyrənmə məhsulları (təqdimatlar) və səriştələr, formativ və summativ qiymətləndirmə üsulları və s* (1, səh. 21-34).

Özünüqiymətləndirmənin ən baris nümunəsi kriteriyaya əsaslanan qiymətləndirmədir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, şagirdlərdə özünüqiymətləndirmə vərdislərinin formalaşdırılması mexanizmi mərhələli şəkildə həyata keçirilən zaman qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq olar.

Düşünmə mərhələsi. Müəllim dərəcəyə başlamazdan əvvəl qiymətləndirmə meyarlarını şagirdlərlə müzakirə etməlidir. Şagirdlər yaxşı nəticənin necə olduğunu göstərən meyarlardan xəbərdar olmalıdırlar. Meyarlar aydın izah olunduqda şagirdlər daha motivasiyalı olurlar. Bu zaman şagirdlər meyarlardan həm proses zamanı, həm də prosesdən sonra öz performanslarını qiymətləndirmək üçün istifadə edə bilərlər.

İcra mərhələsi. Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi mərhələsi şagirdlərdən qoyduqları məqsədlərə doğru nə dərəcədə irəlilədiklərini qiymətləndirməyi tələb edir. Bu mərhələ həm də metakognitiv monitorinq kimi tanınır, çünki bu mərhələdə emosional aspektlər və motivasiya nəzərə alınır. Əvvəlcədən təklif olunan meyarlardan istifadə etməklə, şagirdlərin “düzgün istiqamət”də olub-olmadığını yoxlamaq daha sadələşir. Şagirdlər öz tapşırıqlarının bu meyarlara nə dərəcədə uyğun olması ilə bağlı fikir bildirməlidirlər.

Özünü əks etdirmə mərhələsi (refleksiya). Bu mərhələdə şagirdlər uğur və ya uğursuzluğun səbəbləri haqqında nəticə çıxarırlar. Özlərini inkişaf etdirmək üçün nəticələrini təhlil edib güclü və zəif tərəflərini müəyyənləşdirirlər (2, səh. 307–377).

Müasir təhsildə özünütənzimləmə bacarıqlarının (məqsədlərin qoyulması, irəliləyişin izlənilməsi, özünüqiymətləndirmə, əks etdirmə) qiymətləndirilməsi üçün özünüqiymətləndirmədən istifadə olunur. Bu mənada qiymətləndirmə müəllimlərin, şagirdlərin, təhsil müəssisələrinin, eyni zamanda təhsil prosesinin özünün obyektiv qiymətləndirilməsinə xidmət edən çoxşaxəli prosesdir. Bu baxımdan şagirdlərin bilik və bacarıqlarının özünüqiymətləndirməsi xüsusi maraq doğurur. Öz təlim nəticələrini qiymətləndirmək bacarığına yiyələnən şagird başqaları tərəfindən tənzimlənmədən özünütənzimləməyə, müstəqil öyrənməyə meylli olur və gələcək fəaliyyətində böyük nailiyyət qazanır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Andrade H.G. and Boulay, B. “The Role of Self-Esteem in Teaching Writing.” Journal of Educational Research, 2003, pp. 21-34.
2. Bandura A. Guide to constructing self-efficacy scales. In: F. Pajares and T.Urdan (eds.), Adolescent Self-Efficacy Beliefs, 2006, pp. 307-377.
3. Broadben.J, Panadero.E., Boud.D, “Implementing summative assessment with a formative flavor: a case study in a large classroom.” Assessment in higher education”, 2018, pp. 307-322.

4. <https://www.iedunote.com/self-efficacy-theory>
5. <https://www.teaching.unsw.edu.au/self-assessment>
6. <https://as-journal.edu.az/sagirdlƏrdƏ-ozunuqiymƏtlƏndirmƏ-bacariqlarinin-formalasdirilmasi-metodlari>